

NATUURONTWIKKELING OP NEELTJE JANS

Marc Janssen

Wie de ontwikkelingen rond de aanleg van de Oosterscheldedam heeft gevolgd, heeft ongetwijfeld ook weleens gehoord van Neeltje Jans: het werkeiland in de monding van de Oosterschelde waar vele onderdelen (zoals de tientallen pijlers) van de dam zijn gebouwd. Dit werkeiland nu is werkeloos en daar moet (dus?) iets aan gebeuren. Sommigen willen het eiland weer afgraven, anderen zien meer in een groot recreatieproject en weer anderen willen er een onderzoekscentrum voor onderwater-archeologie vestigen. De Stichting 'Het Zeeuwse Landschap' en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten zien in het eiland echter een goede gelegenheid om een stukje natuur te 'bouwen'.

Zandverplaatsing tijdens storm op Neeltje Jans (foto: Wim Riemens).

Neeltje Jans ligt tussen de zich ontwikkelende Voordelta en de achter de stormvloedkering gelegen Oosterschelde. Het gebied wordt momenteel gekenmerkt door een droge zandige bodem met weinig reliëf. Een groot deel van het eiland is bedekt met een dikke laag (afval)slakken. Alleen langs de oevers doet zich op enkele plaatsen een wat natuurlijker situatie voor.

De vegetatie op het eiland wordt gekenmerkt door het massaal voorkomen van pioniers van droge zandgronden en is te vergelijken met die van opgespoten terreinen. Met de ornithologische waarde is het op dit moment beter gesteld. Er bevinden zich belangrijke broedkolonies van Visdief en Dwergstern, terwijl ook

Strandplevier, Bontbekplevier en Kluut tot de regelmatige broedvogels behoren.

Langs de oostkant van de Compartimentshaven ligt een uitgestrekt slikkengebied. Dankzij de rijke bodemfauna fou-rageren daar jaarlijks veel steltlopers, zoals Scholeksters, Rosse Grutto's en Zilverplevieren. Als gevolg van de sedimentatie wordt dit gebied geleidelijk hoger. Wanneer zich na verloop van tijd hogere planten beginnen te vestigen, zou hier een nieuwe schor kunnen ontstaan. Potentieel biedt het gebied een unieke mogelijkheid om op een relatief gering oppervlak een groot aantal voor het Deltagebied karakteristieke landschappen te concentreren met overgangen tussen

land en water. Kenmerkend voor dit milieu zijn de eb- en vloedbewegingen, de hoge windsnelheden, de variatie in aangevoerd sediment en de overgang tussen zout zeewater en zoet regenwater.

Uitgangspunten voor natuurontwikkeling op Neeltje Jans, zoals gehanteerd door bovengenoemde organisaties, zijn:

- de te ontwikkelen natuurwaarden dienen aan te sluiten bij de heersende milieu-omstandigheden en de rest van het deltagebied;
- de inrichting dient gericht te zijn op spontane natuurontwikkeling;
- de inrichting dient mede gericht te zijn op natuurrecreatie en op educatie.

Deze uitgangspunten zijn concreet vertaald naar vier inrichtingsvoorstellen (zie figuur 1): een vogeleiland voor de Mat-tenhaven, een inlaag ten zuiden van de Compartimentshaven, een slufster direkt aan de westkant van de Oosterscheldedam en een duinlandschap direkt ten oosten van de Oosterscheldedam.

Vogeleiland

Bijzondere aandacht vergt het behoud en de verdere ontwikkeling van de op Neeltje Jans broedende plevieren en sterns. Van nature zijn dit pioniers die hun broedplaats hebben op kale stranden en schelpenbanken. Deze soorten zijn, ondermeer als gevolg van de intensieve recreatie, op veel plaatsen langs de Nederlandse kust uit hun natuurlijke biotoop verdreven.

In het Deltagebied hebben deze soorten zich in redelijke aantallen weten te handhaven in de kunstmatige pioniermilieus die ontstonden door de uitvoering van de Deltawerken, zoals droogvallende zandplaten en werkeilanden. Nu de Deltawerken vrijwel zijn afgerond, zullen deze vogels opnieuw sterk in hun broedmogelijkheden worden beperkt. Vanuit deze optiek is de gedachte ontstaan om een vogeleiland aan te leggen, waar voor deze vogels een blijvend broedbiotoop aanwezig is.

Een belangrijke voorwaarde voor een dergelijke broedbiotoop is de afwezigheid van begroeiing. Aan deze voorwaarde kan worden voldaan door het vogeleiland op te bouwen uit materiaal waarop zich geen planten vestigen. Zeer geschikt hiervoor zijn de op Neeltje Jans af te gra-

ven (afval)slakken, tenminste voor zover deze niet schadelijk zijn voor het milieu. Deze slakken kunnen worden afgevoerd met een toplaag van kokkelschelpen, wat een grote aantrekkingskracht uitoefent op Strandplevieren en Dwergsterms.

Inlaag

Ten zuiden van de Compartimentshaven ligt een voormalig zanddepot. Na ontgronding kan dit gebied worden ingericht als inlaag: een drassig gebied achter een bestaande zeewering. Dergelijke gebieden komen op diverse plaatsen in Zeeland voor en zijn waardevol voor flora en fauna. De hoogteligging van het maaiveld ten opzichte van het wateroppervlak is daarbij essentieel. Deze dient zodanig te zijn dat land en water elkaar afwisselen. Hierdoor ontstaat een aantrekkelijk fourageer- en broedgebied voor steltlopers. Ook de op het zanddepot aanwezige kolonie Visdieven zal zich in dit gebied kunnen handhaven. Dankzij de geïsoleerde ligging en de nabijheid van voedselrijke slikken zal de inlaag tevens een belangrijke functie kunnen krijgen als hoogwatervluchtplaats voor overtuigende steltlopers.

Slufter

Langs de Noordzeezijde van het gebied ligt een grote hoeveelheid zand. Dit zand oogt momenteel als een vrij natuurlijk duingebied, maar door het ontbreken van vochtige situaties is de natuurwaarde gering. Door het gebied af te werken als slufter kan een complex van gradiëntsituaties ontstaan met mogelijkheden voor een grote rijkdom aan planten en dieren.

Een slufter is een buitendijkse strandvlakte die aan de zeezijde wordt begrensd door een primaire duinenrij. De strandvlakte heeft door middel van een onderbreking in de duinenrij een open verbinding met de zee. De voorgestelde hoogteligging van de strandvlakte (± 2 m. +NAP) resulteert in een overspoeling door zeewater van 10 à 15 keer per jaar. Naar verwachting zal zich op de lage delen van de strandvlakte een schorvegetatie ontwikkelen met soorten uit het Kweldergrasverbond. Op weinig overspoelde delen van de strandvlakte kunnen Engels Gras, Kwelderzegge en Strandduizendguldenkruid tot ontwikkeling komen. Buiten het bereik van het zeewater zullen zich allerlei overgangssituaties voordoen, waarbij met name soorten uit het Zilver schoonverbond het aspect zullen bepalen.

De broedvogelbevolking zal hoogstwaarschijnlijk overeenkomen met die van een gewone schor met Tureluur, Kokmeeuw en Scholekster. De in de duinen aanwezige broedpopulatie Zilvermeeuwen zal zich, mits bestrijding achterwege blijft, handhaven.

Het beheer van de strandvlakte kan bestaan uit een extensieve begrazing (middels inrastering) met schapen.

Duinlandschap

Aan de noordoostzijde van de Mattenhaven vindt momenteel aanzanding plaats. Dit proces heeft geleid tot het ontstaan van een natuurlijk strand en beginnende duinvorming. Bij ongestoorde ontwikkeling zijn ter hoogte van het vloedmerk planten als Gelobde Melde, Kustmelde, Strandbiet en Zeekool te verwachten; in de duintjes o.a. Zeewolfsmelk, Zeewinde, Blauwe Zeedistel en Zeepostelein.

Op het centrale deel van het eiland zullen de (afval)slakken moeten worden verwijderd, waarna door middel van gecontroleerde verstuiving gestreefd kan worden naar de ontwikkeling van een natuurlijk reliëf. Dit houdt in, dat met behulp van het plaatsen van stuifschermen en het hier en daar inplanten van Helm een reliëfrijk, laag duinlandschap ontstaat. Naar verwachting zal de verstuivingsfase enkele jaren duren. Door vestiging van pionierplanten als Helm en Zandzegge zal de situatie zich geleidelijk stabiliseren. Vrij spoedig daarna zullen zich grazige vegetaties ontwikkelen, waarbij soorten uit het Duinviooltjesverbond op de voorgrond zullen treden. De natuurlijke successie kan vervolgens leiden tot struweelvorming met Vlier en Duindoorn.

Door middel van een extensieve begrazing met schapen kan worden bereikt, dat zich een landschap ontwikkelt met een afwisseling tussen struwelen en grazige vegetaties.

Recreatie en educatie

Naast natuurontwikkeling is in de plannen van de Stichting 'Het Zeeuwse Landschap' en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten ook uitwerking gegeven aan recreatieve en educatieve voorzieningen op het voormalige werkeiland Neeltje Jans.

De eerste opvang van bezoekers is gepland aan de noordzijde van het eiland bij het Topshuis, een bezoekerscentrum met informatie over milieu en waterstaat, waar ook de succesvolle Delta-expo was gehuisvest. Het centrale deel van het eiland, waar de natuurontwikkeling plaats moet gaan vinden, zal rustiger dienen te zijn. Hiertoe zal het natuurgebied slechts ontsloten worden door één toegang bij het Topshuis, vanwaar 2 wandelpaden het gebied ingaan naar verschillende waarneempunten. Deze zullen gesitueerd worden bij de inlaag, bij het vogeleiland en bij de slufter waarbij zorg zal worden gedragen voor een minimum aan verstoring.

Aanleg

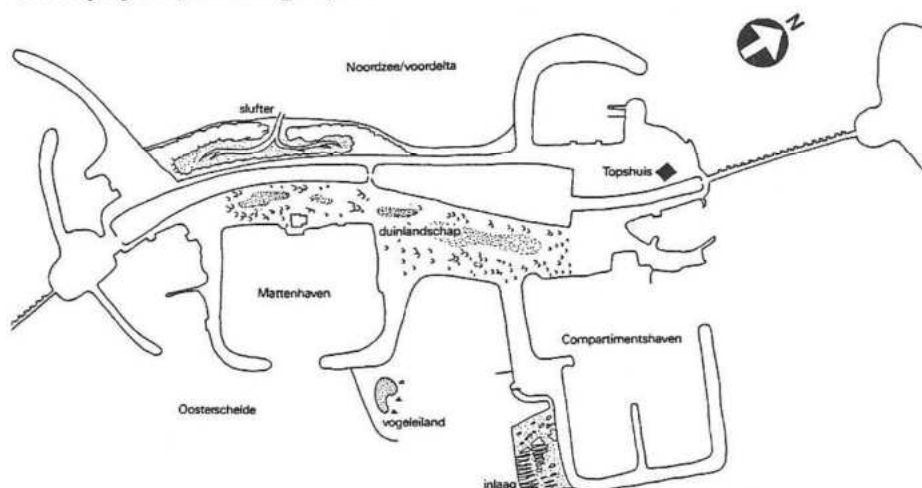
Over de uitvoering van de hierboven geschetste plannen voor een natuurinrichting van het voormalige werkeiland Neeltje Jans bestaat op dit moment nog weinig zekerheid. De aanlegkosten zullen in ieder geval zo'n 1,3 miljoen gulden bedragen en de jaarlijkse exploitatie anderhalve ton. Hierbij lopen met name de kosten voor graafwerkzaamheden, nodig voor de aanleg van slufter en vogeleiland, hoog op. In de context van het totale Oosterscheldeproject, zo schrijven de opstellers van de plannen, gaat het echter om een bescheiden geheel.

Drs. M.P.J.M. Janssen is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de R.U. Leiden.

Bron

1. Stichting 'Het Zeeuwse Landschap' en Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 1987. Natuurontwikkeling en natuurrecreatie op Neeltje Jans.

Neeltje Jans, natuurproject

Overzicht van Neeltje Jans met plannen voor inrichting (uit 1).